

عملکرد سیاسی و اقتصادی بریکس در جنگ روسیه علیه اوکراین

سجاد احرامی^۱، احسان جعفری فر^۲

چکیده

ائتلاف فرافره‌ای بریکس واکنشی در برابر تسلط یک‌جانبه غرب و تلاش‌های هژمونیک آمریکا در اعمال تحمیل سیاست‌های خود در نظام بین‌المللی است. این گروه متشکل از کشورهای بزرگ و نوظهور از مناطق مختلف جهان، به دنبال ایجاد یک نظام موازنه قدرت جدید و کاهش وابستگی به ساختارهای سیاسی و اقتصادی سلطه غرب است. با آغاز جنگ اوکراین، بریکس در تقابل میان همراهی با غرب برای منزوی ساختن سیاسی روسیه و اعمال تحریم‌های اقتصادی علیه این کشور و حمایت از یکی از اعضای مهم خود قرار گرفته است. بنابراین این پژوهش به دنبال پاسخ به این پرسش برآمده است که واکنش بریکس از نظر سیاسی و اقتصادی نسبت به روسیه در جنگ اوکراین چه بوده است؟ فرضیه مطرح شده به پرسش مذکور این است که با در نظر گرفتن رویکرد تحول‌خواهانه بریکس و ساختار تحت نفوذ غرب به نظر می‌رسد راهبرد بریکس ترکیبی از موازنه‌سازی نرم و دنباله‌روی نرم در حمایت از روسیه بوده به طوری در این رویکرد استفاده از ابزارهای دیپلماتیک و اقتصادی در چارچوب نهادهای بین‌المللی به منظور حفظ قدرت نسبی برای طرف روسی و همچنین اجتناب از متهم ساختن روسیه در این جنگ بوده است. پژوهش به روش توصیفی - تحلیلی و با اسناد کتابخانه‌ای گردآوری شده است.

واژگان کلیدی: اوکراین، بریکس، روسیه، موازنه نرم، دنباله‌روی نرم

۱- استادیار گروه حقوق دانشگاه پیام نور تهران، ایران.

۲- دکتری روابط بین‌الملل دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، تهران، ایران.

مقدمه

ایده‌ی شکل‌گیری گروه بریک (برزیل، روسیه، هند، چین) در سال ۲۰۰۱ توسط مؤسسه خدمات مالی و بانکداری آمریکایی گلدمن ساکس (Goldman Sachs)، برای پیش‌بینی وضعیت اقتصادی جهان در نیم‌قرن آینده و قدرت‌های برتر آن مطرح شد. در سال ۲۰۰۶، وزیر امور خارجه این کشورها در مجمع عمومی سازمان ملل گفتگوهای مقدماتی برای تشکیل این گروه را آغاز کردند و اولین اجلاس بریک در ژوئن ۲۰۰۹ در روسیه برگزار شد. با اضافه شدن آفریقای جنوبی در ۲۰۱۰ بریک به بریکس تغییر نام داد. در واقع نام بریکس (BRICS) از به هم پیوستن حروف اول نام انگلیسی کشورهای عضو این گروه (برزیل، روسیه، هند، چین و آفریقای جنوبی) است (Jafari and Fallah 2018: 2). مهمترین عناصر اصلی در ظهور بریکس را باید در سایه گسترش ایده‌های عملی تحول‌گرایانه به صورت ائتلافی از کشورهای ناراضی از وضع موجود دید که در برابر نظام تک قطبی به دنبال بیشینه‌سازی قدرت خود با رویکرد چندجانبه‌گرایی بودند. بنابراین بریکس نمونه برجسته و بسیار قابل توجه در ائتلاف کشورهای تحول‌گرا است که خواهان تغییر در امور جهانی و خواستار نظم مبتنی بر قوانین بهتر و عادلانه‌تر بدون سیطره و تسلط غرب است؛ در اجلاس‌های متعدد این گروه متعهد ماندن به چندجانبه‌گرایی، تلاش برای دموکراسی بیشتر در حکمرانی جهانی، تلاش برای تقویت اقتصاد جهانی باز، مخالفت با تحریم‌های یک‌جانبه و هماهنگی سیاسی، حل مشکلات جهانی با تقویت همکاری اعضا مکرراً بیان می‌شود. بنابراین بدون تردید این گروه به دنبال مدل جدیدی از تقابل بین‌المللی در تمام ابعاد اقتصادی، فرهنگی، سیاسی، اجتماعی مقابل غرب را به نمایش می‌گذارد (Brics, 2021; Brics2022; Africa-facts, 2016). حال با توجه به اینکه ماهیت شکل‌گیری بریکس مبتنی بر ایجاد موازنه و مقابله با غرب در جهت برقراری نظم عادلانه و عبور از ساختار و پیروی از سیاست‌های تحمیل‌گرایانه غرب بوده است و از اعضای مهم آن یعنی روسیه حامی ایجاد یک معماری سیاسی و اقتصادی جدید در نظام بین‌الملل است (Vieira, 2014). بر اساس آنکه روسیه امروزه درگیر در بحران اوکراین است ضرورت پرداختن به واکنش بریکس نیز اهمیت می‌یابد.

بنابراین در این پژوهش تلاش می‌شود تا رویکرد این گروه در خصوص بحران اوکراین مورد واکاوی قرار بگیرد؛ بحران اوکراین با حمله روسیه به اوکراین در سال ۲۰۲۲ که گسترش بیشتر زیرساخت‌های اتحاد آتلانتیک شمالی یا تلاش‌های مداوم برای دستیابی به پایگاه نظامی در خاک اوکراین را تهدیدی علیه امنیت و منافع ملی خود می‌دانست (Bloomberg, 2022) با واکنش غرب در اعمال تحریم اقتصادی و متزوی‌سازی بین‌المللی آن همراه شد. بنابراین این پژوهش به دنبال پاسخ به این پرسش برآمده است که واکنش بریکس از نظر سیاسی و اقتصادی نسبت به روسیه در جنگ اوکراین چه بوده است؟ فرضیه مطرح شده به پرسش مذکور این است که با در نظر گرفتن رویکرد تحول‌خواهانه بریکس و ساختار تحت نفوذ غرب به نظر می‌رسد راهبرد بریکس ترکیبی از موازنه‌سازی نرم و دنباله‌روی نرم در حمایت از روسیه بوده به طوری در این رویکرد استفاده از ابزارهای دیپلماتیک و اقتصادی در چارچوب نهادهای بین‌المللی به منظور حفظ قدرت نسبی برای طرف روسی و همچنین اجتناب از متهم ساختن روسیه در این جنگ بوده است. پژوهش به روش توصیفی تحلیلی و با اسناد کتابخانه‌ای گردآوری شده است.

ادبیات پژوهش؛ موازنه و دنباله‌روی نرم

در دوران جنگ سرد، نگرش ساختاری به روابط بین‌الملل به عنوان یک ابزار توضیحی جالب و با ظرفیت بالا برای تجزیه و تحلیل نظم دو قطبی، از جمله الگوهای رفتاری بلوک‌ها و رهبران آنها، مطرح بود. با این حال، سقوط اتحاد جماهیر شوروی و فروپاشی نظم دو قطبی در کنار عواملی چون رشد ارتباطات، فناوری و جهانی‌سازی باعث شد تا در مطالعات بین‌المللی نگرش‌های تحلیلی از وجه غالب سخت نیز به سمت نرم آن نیز مورد توجه قرار بگیرد. در همین راستا چهار راهبرد مقابله با نظام تک‌قطبی مطرح می‌شود: موازنه سخت، موازنه نرم، دنباله‌رو نرم و دنباله‌رو سخت. موازنه سخت و نرم بر افزایش هزینه‌های قدرت‌های برتر تمرکز دارند، در حالی که دنباله‌رو نرم و سخت به حفظ یا تقویت وضعیت موجود از طریق هم‌پیمانی‌ها و اتحادها می‌پردازند. (Niakoui and Bahmanesh 2014: 63-64) البته همانطور که مشخص است در سنت واقع‌گرایی و نواقع‌گرایی، مفهوم موازنه قدرت اغلب توسط دولت‌های درگیر در رقابت‌های شدید نظامی

بیشتر به کار گرفته می‌شود ولی با تردیدهایی که در کارایی نظریه موازنه قوای سخت به وجود آمد سمت تحلیل‌ها از حرکت‌های موازنه‌ساز سخت فاصله گرفت. در نتیجه، موازنه نرم جایگزین موازنه سخت شد. نظم موازنه‌محور مبتنی بر موازنه نرم از پیامدهای یک‌جانبه‌گرایی هژمونیک و از اشکال جدید موازنه است. در این نظم، راهبردهایی که برای محدود ساختن قدرت هژمون به کار می‌روند، صلح‌آمیز هستند؛ زیرا هدف آن‌ها جلوگیری از تأثیرات مخرب برتری هژمونی است. راهبردهایی نظیر استفاده از نهادهای بین‌المللی و دیپلماسی، در کنار تقویت بنیه اقتصادی، می‌توانند پایه‌ای برای موازنه سخت در آینده نیز باشند. (Karami and Kouzegargalaji 2017:146) به عبارت دیگر، دولت‌هایی که به موازنه نرم اقدام می‌کنند، می‌توانند راهبرد خود را تغییر داده و به موازنه قوا به شکل سنتی آن روی آورند. موازنه نرم به دو شکل درونی و بیرونی تقسیم می‌شود. در شکل درونی، بر بسیج منابع داخلی و تلاش‌های سیاسی، اقتصادی و نظامی یک دولت برای افزایش توانایی رویارویی با تهدیدهای قدرت برتر تأکید می‌شود. در شکل بیرونی، تلاش‌های دیپلماتیک از قبیل همکاری‌های موقت، مشارکت در نهادهای بین‌المللی، مشروعیت‌زدایی، عدم واگذاری سرزمین و عدم همکاری مورد توجه قرار می‌گیرد (Bigdeli and Rajabi Dehbrouei 2023: 118) باید اضافه کرد که مفهوم موازنه نرم به بهترین شکل توسط رابرت پاپ تبیین شده است. پاپ معتقد است که هدف موازنه نرم، خنثی‌سازی عملکرد دولت رهبری‌کننده بدون مقابله مستقیم است. معیار موفقیت موازنه نرم تنها کنار گذاشتن یک سیاست از سوی ابرقدرت نیست، بلکه حضور تعداد بیشتری از دولت‌ها در ائتلاف موازنه‌گر علیه ابرقدرت نیز معیار مهمی به‌شمار می‌رود (Shafiei and Komaizadeh 2010: 55) سه استراتژی اصلی برای موازنه نرم عبارتند از:

۱. تقویت قدرت درونی: قدرت برتر به دنبال تغییر نسبی قدرت اقتصادی یا بهم زدن توازن گروه یا یک عضو موثر از طریق تحریم و فشار اقتصادی است. در چنین وضعیتی یکی از روش‌های ایجاد موازنه مؤثر، برای حفظ قدرت درونی ساختار اقداماتی در حمایت از عضو یا گروه می‌شود.
۲. مشروعیت‌زدایی: در این روش، مخالفان قدرت برتر، جایگاه آن را زیر سؤال می‌برند تا مقاومت و مخالفت دیگر دولت‌ها را تحریک کنند.

۳. عدم همکاری با قدرت برتر: دولت‌ها از پذیرش خواسته‌های قدرت برتر که مغایر با منافع ملی‌شان است، خودداری می‌کنند و یا این خواسته‌ها را به گونه‌ای اجرا می‌کنند که نتایج مطلوب برای قدرت برتر حاصل نشود (Shirkhani et al. 2014: 152-153)

عملکرد بریکس در جنگ اوکراین

با وقوع جنگ روسیه علیه اوکراین در ادامه به بررسی واکنش بریکس از دو منظر سیاسی و اقتصادی در قبال حمله روسیه به اوکراین پرداخته خواهد شد.

۱- عملکرد سیاسی

همان‌گونه که پیش‌تر بیان شد، در موازنه نرم، همکاری‌های سیاسی در چارچوب ساختار بین‌الملل قرار دارد. از همین رو، مقاومت در برابر آمریکا در سیاست‌های اعضای بریکس ظهور پیدا کرده و تقویت شده است، اما این مقاومت از راهبردهای نظامی فاصله دارد. با توجه به اینکه نظام بین‌الملل با سلطه الگوهای غربی شکل گرفته است، هر یک از این کشورها تلاش دارند تا تعادلی بین منافع ملی خود و اهداف مشترک گروه بریکس با جهان برقرار کنند. این بدان معناست که اعضای بریکس، با وجود اختلافات و منافع متفاوت، سعی می‌کنند هماهنگی و همکاری لازم را برای مقابله با برتری آمریکا و افزایش نفوذ خود در نظام بین‌المللی، از طریق گسترش همکاری با یکدیگر و اتخاذ رویکردی انتقادی نسبت به غرب، به‌وجود آورند.

۱-۱ موضع بریکس در رای گیری‌ها علیه روسیه

در ارزیابی عملکرد اعضای بریکس در بحران اوکراین، در ابتدا این دیدگاه وجود داشت که کشورهای عضو بریکس، به‌استثنای روسیه، موضع یکسانی را در مورد آرای مجمع عمومی سازمان ملل اتخاذ کردند. اما واقعیت بسیار پیچیده‌تر و متناقض‌تر است. مثلاً در اولین رای‌گیری برای خواستار پایان دادن به حمله روسیه علیه اوکراین در دوم مارس ۲۰۲۲، برزیل به محکومیت روسیه رای داد و سایر اعضا رای ممتنع دادند. در رای‌گیری در ۲۴ مارس، چین و برزیل به قطعنامه اجازه دسترسی بشردوستانه به منطقه رای مثبت دادند، در حالی که هند و آفریقای جنوبی با استناد به الفاظ تفرقه‌انگیز در قطعنامه ارائه‌شده، رای ممتنع دادند. رای ۷ آوریل به اخراج روسیه از شورای

حقوق بشر سازمان ملل نیز گویای بود. چین به اخراج روسیه رای منفی داد در حالی که سایر اعضای بریکس رای ممتنع دادند و از «اتهامات کور» علیه روسیه انتقاد کرد در حالی که تحقیقات در مورد کشتار بوچا (ادعای سوء استفاده و کشتار اوکراینی‌ها توسط نیروهای مسلح روسیه) ادامه داشت. با این حال در آستانه اجلاس ۲۰۲۲ بریکس، وزرای خارجه بریکس بیانیه مشترکی صادر کردند و بر حمایت خود از گفتگو بین روسیه و اوکراین تاکید کردند و نگرانی‌های مشترک خود را در مورد بحران انسانی که همچنان در حال گسترش است، بیان کردند. نکته کلیدی این است که بریکس هیچ موضع مشترکی در مورد مناقشه روسیه و اوکراین اتخاذ نکرد و در عوض تصمیم گرفته شده در مجمع عمومی سازمان ملل متحد و شورای امنیت سازمان ملل متحد مواضع ملی (آن‌ها) را ذکر شود. میتوان دریافت که آفریقای جنوبی و هند با انتقاد از استانداردهای دوگانه غرب تمایل کمتری به محکوم کردن آشکار نقض اصول تمامیت ارضی و حاکمیت روسیه داشته‌اند. به گفته دکتر نالدی پاندور، وزیر روابط و همکاری بین‌المللی آفریقای جنوبی، «آفریقای جنوبی نسبت به آنچه در اوکراین می‌گذرد بی‌تفاوت نیست. ما عمیقاً نگران تداوم درگیری، تلفات جانی و وخامت اوضاع انسانی هستیم.» مشابه این رویکرد نماینده دائم هند در سازمان ملل، سفیر تی.اس. تیرومورتی، وضعیت رو به وخامت اوکراین را بی‌ابهام محکوم کرد و بدون محکوم کردن مستقیم کرملین، خواستار توقف فوری خشونت و پایان دادن به خصومت‌ها شد (Saiaa, 2022).

اکثر کشورهای بریکس روسیه را به دلیل تجاوز به اوکراین محکوم نکرده و از سیاست‌های کشورهای غربی فاصله گرفته‌اند. تنها برزیل به قطعنامه‌ای در مجمع عمومی سازمان ملل در ۲ مارس پیوست و از محکومیت روسیه حمایت کرد، در حالی که دیگر اعضا رای ممتنع دادند. با این حال، موضع برزیل در سایر رای‌گیری‌ها و اظهارات سیاستمداران برزیلی به موضع سایر اعضای بریکس نزدیک‌تر است. در جلسات شریپای بریکس در ۱۳ آوریل و وزرای خارجه در ۱۹ مه، اعضا از «گفتگو و مذاکرات بین روسیه و اوکراین» برای پایان درگیری حمایت کردند و نگرانی خود را درباره وضعیت انسانی در اوکراین ابراز داشتند (Kugiel, 2022).

بنابراین از نظر استراتژی قدرت نرم می‌توان گفت برای حفظ موازنه و تقویت ساختار درونی بریکس رای ممتنع برخی اعضا و رای مثبت چین و برزیل به قطعنامه‌های بشردوستانه نشان می‌دهد که این کشورها تلاش دارند تا توازن اقتصادی و سیاسی را به نفع خود تغییر دهند. به علاوه اعضای بریکس، به ویژه چین، با رای منفی به اخراج روسیه از شورای حقوق بشر و انتقاد از «اتهامات کور» علیه روسیه، سعی در مشروعیت‌زدایی از اقدامات غرب داشتند. در عدم همکاری با قدرت برتر این کشورها تلاش کردند تا از همکاری مستقیم با غرب در محکوم کردن روسیه اجتناب کنند، بدون اینکه مواضع مستقیمی علیه روسیه اتخاذ کنند.

۱-۲ موضع انتقادی بریکس علیه غرب

عملکرد اعضای بریکس در بحران اوکراین نشان‌دهنده یک استراتژی موازنه نرم است که به خوبی با تبیین رابرت پاپ از این مفهوم مطابقت دارد. پاپ معتقد است که هدف موازنه نرم، خنثی‌سازی عملکرد دولت رهبری‌کننده بدون مقابله مستقیم است. رفتار اعضای بریکس در بحران اوکراین، با مفهوم موازنه نرم پاپ همخوانی دارد؛ چراکه آنها بدون مقابله مستقیم با غرب، از طریق تعاملات دیپلماتیک و مواضع رای‌گیری مختلف، سعی در کاهش نفوذ و قدرت هژمونیک آمریکا دارند و این دقیقاً همان چیزی است که پاپ به عنوان هدف و معیار موفقیت موازنه نرم مطرح می‌کند؛ ابهام استراتژیک و اجتناب از موضع‌گیری آشکار برزیل ضمن حمایت از دو قطعنامه مجمع عمومی سازمان ملل در محکومیت روسیه، از قطعنامه تعلیق مسکو از شورای حقوق بشر سازمان ملل خودداری کرد و دولت برزیل فعالانه با تلاش‌های غرب برای حذف روسیه از گروه ۲۰ مخالفت کرد. وزیر خارجه برزیل، کارلوس فرانسوا، علاوه بر این، از تحریم‌های غرب علیه روسیه انتقاد کرده و به پیامدهای اقتصادی منفی آن در کشورهای در حال توسعه اشاره کرده است (Realinstitutoelcano, 2022).

بر همین اساس موضع عدم تبعیت از غرب را میتوان در سخنرانی شی دریافت که با استفاده از کلماتی که مقامات پکن اغلب برای نشان دادن مخالفت با سیاست خارجی آمریکا به کار می‌برند،

او گفت: «دنیای ما امروز تحت الشعاع ابرهای سیاه ذهنیت جنگ سرد و سیاست قدرت قرار گرفته است». در حالی که او «بحران اوکراین» را زنگ خطری برای جهان نامید، «ایمان کورکورانه به موقعیت به اصطلاح قدرت» و گسترش اتحادهای نظامی را نیز مقصر دانست. چین بارها نسبت به موضع روسیه در مورد اینکه گسترش عضویت در سازمان پیمان آتلانتیک شمالی تحت حمایت ایالات متحده امنیت ملی این کشور را تهدید می‌کند، ابراز درک کرده است (Aredy, 2022). این اختلاف نظرها و رویکردهای متفاوت از غرب درباره روسیه نشان‌دهنده تلاش کشورهای بریکس برای ایجاد موازنه نرم هستند. آنها با اتخاذ مواضع متفاوت و رای ممتنع، سعی در خنثی‌سازی قدرت هژمونیک غرب دارند، بدون اینکه به‌طور مستقیم با آن مقابله کنند. این استراتژی انتقادی در موازنه نرم به کشورهای بریکس امکان می‌دهد تا در ائتلافی که به‌طور غیرمستقیم قدرت غرب را تحدید می‌کند، حضور داشته باشند و در عین حال از روسیه نیز حمایت تلویحی کنند. بیانیه مشترک وزرای خارجه بریکس در آستانه اجلاس ۲۰۲۲ نیز نشان‌دهنده این رویکرد است که بر گفتگو و راه‌حل‌های دیپلماتیک تاکید دارد.

بنابراین از نظر استراتژی قدرت نرم می‌توان گفت در بعد تقویت قدرت اقتصادی انتقاد از تحریم‌های غرب علیه روسیه و اشاره به پیامدهای منفی آنها برای کشورهای در حال توسعه، تلاش می‌شود تا توازن اقتصادی را به نفع خود تغییر دهد. انتقاد از گسترش اتحادهای نظامی توسط آمریکا، یکی دیگر از تلاش‌های بریکس برای مشروعیت‌زدایی از اقدامات آمریکا و تقویت مواضع خود و دیگر اعضای بریکس در برابر نفوذ غرب است. در بعد عدم همکاری با قدرت برتر اعضای بریکس تلاش کردند تا از همکاری مستقیم با غرب در محکوم کردن روسیه اجتناب کنند، بدون اینکه مواضع مستقیمی علیه روسیه اتخاذ کنند.

۱-۳ واژه‌گزینی مناسب در قبال روسیه

در نتیجه، نکته جالب این است که بریکس از تهاجم استفاده نمی‌کند مثلاً چین کین گنگ سفیر چین در آمریکا از نامیدن جنگ به عنوان تهاجم خودداری می‌کند و اظهار می‌دارد که محکوم کردن روسیه ساده لوحانه است. در اجلاس سالانه بریکس (۲۰۲۰) پنج وزیر امور خارجه

بریکس با انتشار بیانیه‌ای مشترک بر حمایت خود از گفتگو بین روسیه و اوکراین و نگرانی از وضعیت انسانی تاکید کردند. در بیانیه مشترک از اصطلاح «تهاجم» استفاده نشده است و مثلاً در ۳ مارس ۲۰۲۲ چین از رأی دادن به قطعنامه شورای حقوق بشر سازمان ملل که تهاجم روسیه به اوکراین را محکوم می‌کند و یک کمیسیون مستقل تحقیقات بین‌المللی را برای بررسی اتهامات جنایات جنگی و نقض حقوق بشر تشکیل می‌دهد، خودداری می‌کند. به علاوه در مقابل فشار آمریکا به اعضای بریکس به ویژه علیه چین برای محکومیت روسیه در ۸ مارس ۲۰۲۲ ژائو لیجیان، سخنگوی وزارت خارجه چین، در مورد ادعاهای روسیه مبنی بر اینکه سلاح‌های بیولوژیکی در آزمایشگاه‌های اوکراین با حمایت ایالات متحده در حال توسعه هستند، سؤالانی را مطرح می‌کند. او مدعی است که ایالات متحده از این امکانات برای انجام آزمایش‌های جنگ بیولوژیکی استفاده می‌کند و ایالات متحده را به ممانعت از ایجاد مکانیسم تأیید کنوانسیون سلاح‌های بیولوژیکی متهم می‌کند. در چن ژو، سفیر چین در دفتر سازمان ملل در ژنو می‌گوید: «چین با ایجاد یک کمیسیون مستقل بین‌المللی تحقیق درباره موضوع اوکراین مخالف است. ما از هیچ اقدامی که ممکن است تنش‌ها را تشدید کند، حمایت نمی‌کنیم.» (USCC, 2022) همچنین پیشنهاد اتهام‌زنی علیه روسیه نیز در بحران اوکراین رد می‌شود مثلاً در ۲۴ مارس ۲۰۲۲ ژانگ جون^۱ سفیر چین در سازمان ملل از رای دادن به قطعنامه مجمع عمومی که از روسیه به دلیل ایجاد وضعیت انسانی وخیم انتقاد می‌کند و از تلاش‌های بشردوستانه حمایت می‌کند، خودداری کرد... یا در ۲۶ مه ۲۰۲۲ فرستاده چین در سازمان بهداشت جهانی یانگ ژیلون^۲ به پیشنهاد ایالات متحده و بیش از ۴۰ کشور دیگر که روسیه را به دلیل ایجاد وضعیت اضطراری بهداشتی در اوکراین محکوم می‌کند رای منفی داد (Ibid). حتی موضع برزیل نیز جالب است؛ در حالی که برزیل حدود ۳۱ میلیارد دلار کالا به ایالات متحده و تنها حدود ۱/۶ میلیارد دلار کالا به روسیه صادر می‌کند اما تعهد همبستگی برزیل به روسیه بیشتر بر اساس اتحادهای سیاسی بوده است تا اتحادهای تجاری. بولسونارو مجبور

Zhang Jun .۱

Young Zhilun .۲

شد به طور بی‌سابقه‌ای از معاون رئیس‌جمهور خود، همیلتون مورائو، انتقاد کند که بیان داشته بود برزیل به حاکمیت اوکراین احترام می‌گذارد و تهاجم روسیه را با اقدامات تهاجمی آدولف هیتلر در اواخر دهه ۱۹۳۰ مقایسه کرده بود. این امر حتی موجب انتقاد ایالات متحده و کشورهای عضو ناتو از حمایت برزیل از روسیه شد (Gumede, 2022:9).

بر اساس آنچه بیان شد می‌توان دریافت که بریکس به‌جای تحریم یا فشار اقتصادی مستقیم علیه روسیه، از روش‌های دیگر برای موازنه استفاده کرده است. با خودداری از نامیدن جنگ به عنوان تهاجم دنبال نوعی مشروعیت‌زدایی از محکومیت‌های بین‌المللی علیه روسیه است. طرح سؤالاتی در مورد ادعاهای روسیه مبنی بر توسعه سلاح‌های بیولوژیکی نیز تلاشی است تا اعتبار اتهامات غرب علیه روسیه را کاهش دهد و در نهایت عدم همکاری با خواسته‌های قدرت‌های برتر (به‌ویژه ایالات متحده) در زمینه محکومیت روسیه استراتژی‌های موازنه نرم بریکس است.

۱-۴ برگزاری مانور نظامی مشترک

یکی از اقدامات جالب بریکس این بود که در ۲۴ مه ۲۰۲۲ چین و روسیه اولین مانور نظامی مشترک خود را از زمان تهاجم روسیه به اوکراین برگزار کردند. وانگ و نبین، سخنگوی وزارت خارجه چین، قدردانی چین را از اظهارات لاوروف مبنی بر اینکه روسیه بر توسعه روابط با چین و کشورهای «قابل اعتماد» برای کاهش وابستگی خود به واردات غربی تمرکز خواهد کرد، ابراز می‌کند (Ibid). از سوی دیگر تصمیم برای تمرین دریایی سه‌جانبه روسیه، چین و آفریقای جنوبی نیز از ۲۷-۱۷ فوریه در حالی مطرح شد که مخالفت‌های قابل توجهی با حضور روسیه وجود داشته است، به خصوص که این رزمایش هم‌زمان با سالگرد تهاجم روسیه به اوکراین در ۲۴ فوریه است. وزارت دفاع اعلام کرد که «برخلاف اظهارات منتقدان ما، آفریقای جنوبی موضع بی‌طرف خود در قبال درگیری روسیه و اوکراین را رها نمی‌کند. ما بر این عقیده خود که چندجانبه‌گرایی و گفتگو کلیدهای بازگشایی صلح پایدار بین‌المللی هستند، ثابت قدم می‌مانیم. ما همچنان از هر دو طرف می‌خواهیم تا به عنوان راه‌حلی برای مناقشه کنونی وارد گفتگو شوند.» (Defenceweb, 2023).

آوریل ۲۰۲۲ معاون وزیر امور خارجه چین، لو یوچنگ^۱، با آندری ایوانوویچ دنیسوف^۲، سفیر روسیه در چین دیدار کرد و گفت که بدون توجه به اینکه چگونه چشم‌انداز بین‌المللی ممکن است تغییر کند، چین به تقویت هماهنگی استراتژیک با روسیه برای همکاری برد-برد ادامه خواهد داد و مشترکاً از روابط مشترک محافظت خواهد کرد (USCC, 2022). این نوع همکاری نظامی و دیپلماتیک میان چین و روسیه، به‌طور موثری عملکرد قدرت رهبری‌کننده (غرب) را بدون مقابله مستقیم خنثی می‌کند؛ برگزاری مانور نظامی مشترک و تأکید بر توسعه روابط با کشورهای قابل اعتماد، نشان‌دهنده تلاش بریکس برای تقویت توانایی‌ها و نفوذ خود در مقابل قدرت غرب، بدون ورود به رویارویی مستقیم است. به علاوه تأکید بر چندجانبه‌گرایی و گفت‌وگو به عنوان کلیدهای صلح پایدار بین‌المللی، مشروعیت اتهامات و فشارهای غربی علیه روسیه را زیر سؤال می‌برد. این اقدام به نوعی مشروعیت‌زدایی از مواضع کشورهای غربی است. این مانورها نشان‌دهنده تعهد این کشورها به ادامه همکاری‌های نظامی و نادیده گرفتن فشارهای غربی و حفظ موضع مستقل خود است.

۱- عملکرد اقتصادی

بریکس با بهره‌گیری از استراتژی موازنه نرم، در تلاش است تا توزیع قدرت را به نفع خود تغییر دهد و از این طریق، عملکرد و نفوذ دولت رهبری‌کننده (غرب) را بدون مقابله مستقیم، کاهش دهد. تحریم‌های اقتصادی غرب علیه روسیه به دلیل تهاجم این کشور به اوکراین، تأثیرات گسترده‌ای بر روابط بین‌المللی و اقتصاد جهانی داشته است. در این زمینه، نقش چین و سایر کشورهای عضو بریکس در حفظ و توسعه روابط اقتصادی با روسیه قابل توجه است.

۲- استفاده از ارزهای ملی به جای دلار

دلار زدایی بخشی از تلاش‌های گسترده بریکس برای ایجاد یک سیستم مالی چندقطبی‌تر و کمتر وابسته به دلار آمریکا است. در این میان روسیه نیز انگیزه اصلی خود برای دلار زدایی را

۱. Lu Yucheng .

۲. Andrey Ivanovich Denisov .

ناشی از افزایش رقابت‌های ژئوپلیتیکی با ایالات متحده و خطر فزاینده تحریم‌های ایالات متحده می‌داند (Liu & Mihaela, 2022). در بحران اوکراین، تحریم‌های اقتصادی غرب علیه روسیه منجر به تقویت رویکرد موازنه نرم و دنباله‌روی نرم میان اعضای بریکس شده است. روسیه و چین با استفاده از ارزهای ملی خود، روبل و یوان، در تجارت متقابل، به دنبال کاهش وابستگی به دلار و سیستم مالی غربی هستند. این اقدام نه تنها به روسیه در مقابله با تحریم‌های اقتصادی کمک می‌کند، بلکه به تقویت پیوندهای اقتصادی و سیاسی بین اعضای بریکس نیز منجر می‌شود. در این راستا، بریکس با تقویت همکاری‌های اقتصادی و مالی بدون درگیری مستقیم با غرب، به دنبال ایجاد یک نظام موازنه قدرت جدید و کاهش نفوذ اقتصادی و مالی غرب است. این راهبردهای موازنه نرم و دنباله‌روی نرم، به خوبی نشان‌دهنده تلاش بریکس برای حفظ منافع ملی اعضا و افزایش قدرت نسبی آنها در نظام بین‌المللی است مثلاً در ژوئن ۲۰۱۹، روسیه و چین با انعقاد توافقنامه‌ای در مورد توسعه تجارت متقابل و مبادلات مالی با استفاده از ارزهای ملی خود، روبل و یوان، اولین گام‌ها را برای دلار زدایی روابط تجاری دوجانبه برداشتند (Ncbi, 2021) با توجه به اینکه کسب و کارها و مؤسسات مالی روسیه به دلیل تحریم‌های غرب اعمال شده در پاسخ به تهاجم بی‌دلیل روسیه به اوکراین، برای دسترسی به دلار با مشکل مواجه شده‌اند سپتامبر ۲۰۲۲ شرکت ملی نفت چین، متعلق به دولت چین، موافقت کرد نیمی از گازی را که از شرکت روسی گازپروم خریداری می‌کند با استفاده از رمینیبی^۱ پرداخت شود و برای نیمی دیگر از روبل استفاده شود. تغییر به سمت پرداخت‌های گاز به روبل و یوان از تلاش‌های روسیه برای تثبیت ارزش روبل و کاهش استفاده از دلار و یورو در هنگام تسویه معاملات بین‌المللی حمایت می‌کند (USCC, 2022). بدین ترتیب بریکس با استفاده از ارزهای ملی خود (روبل و یوان) در تجارت متقابل، به دنبال کاهش وابستگی به دلار و سیستم مالی غربی به تقویت اقتصاد داخلی اعضای بریکس کمک می‌کند و نسبت به تحریم‌های اقتصادی غرب علیه روسیه مقابله می‌کند؛ به علاوه، بریکس با تقویت همکاری‌های اقتصادی و مالی بدون درگیری مستقیم با غرب، مشروعیت اقدامات تحریمی غرب را نیز تضعیف

---

۱. RMB

می‌کند؛ عدم پذیرش تحریم‌های غرب در در تجارت متقابل با روسیه نشان می‌دهند که با خواسته‌های قدرت‌های برتر (مانند ایالات متحده) که مغایر با منافع ملی‌شان است، همکاری نمی‌کنند.

۲-۲ حفظ روابط اقتصادی با روسیه

حفظ روابط اقتصادی با روسیه در شرایط تحریم، ناشی از ترکیبی از وابستگی‌های اقتصادی، منافع مشترک و استراتژی‌های سیاسی است. این عوامل باعث شده‌اند که بسیاری از کشورها، به ویژه اعضای بریکس، به رغم فشارهای بین‌المللی، روابط تجاری و اقتصادی خود را با روسیه ادامه دهند. یک اندیشکده مستقر در فنلاند، تخمین می‌زند که چین از آغاز جنگ در اوکراین ۱۲/۶ میلیارد یورو (۱۳/۲ میلیارد دلار) نفت از روسیه وارد کرده است. این کشور با پیشی گرفتن از آلمان به بزرگ‌ترین خریدار نفت روسیه تبدیل شد. بلومبرگ نیز گزارش می‌دهد که در ژوئن ۲۰۲۲ چین ۷۲ درصد بیشتر از سال گذشته نفت و گاز روسیه وارد کرده است که بالغ بر ۶/۴ میلیارد دلار است. چین از مارس تا ژوئن ۲۰۲۲، ۲۵/۳ میلیارد دلار انرژی از روسیه وارد کرده است. از زمان شروع جنگ در اوکراین، چین به عنوان بزرگ‌ترین خریدار نفت روسیه از آلمان پیشی گرفته و در ژوئن ۲۰۲۲، روسیه به عنوان بزرگ‌ترین تامین‌کننده نفت خام چین جایگزین عربستان سعودی شد (Ibid) باید توجه داشت که جنگ در اوکراین و تحریم‌های متعاقب آن علیه روسیه، کشورهای بریکس را بیش‌ازپیش به مسئله امنیت انرژی متوجه کرده است و حتی موجب به هم نزدیک‌تر شدن اعضا شده است. از آنجایی که قیمت جهانی نفت به دلیل کاهش عرضه در بازار افزایش یافته است، انگیزه کشورهای غیر غربی برای خرید نفت روسیه بدون در نظر گرفتن تهدیدات (و البته باقیمت ارزان‌تر) نیز افزایش یافته است در نتیجه، کشورهایی مانند هند و چین واردات نفت خام روسیه را در شرایط تحریم به‌طور چشمگیری افزایش داده‌اند. به‌عنوان مثال، در شش ماهه اول سال ۲۰۲۲، هند نزدیک به ۶۰ میلیون بشکه نفت روسیه خریداری کرد که از تنها ۱۲ میلیون بشکه در کل سال ۲۰۲۱ افزایش یافته است... علاوه بر این، آفریقای جنوبی اخیراً اعلام کرد که در حال بررسی خرید نفت روسیه است (Americansecurityproject, 2022) نکته جالب این

است که حجم تجارت بین چین و روسیه افزایش یافته و در سال ۲۰۲۲ به ۱۹۰ میلیارد دلار رسید. این روند رشد در شش ماهه اول سال ۲۰۲۳ نیز ادامه داشت و نسبت به مدت مشابه سال گذشته ۲۰ درصد افزایش یافت. در مدت مشابه سال گذشته، روسیه منبع اصلی واردات زغال سنگ، نفت خام و گاز چین بود. از ابتدای سال جاری، روند صادرات انرژی به چین صعودی بوده و دامنه تجارت محصولات کشاورزی نیز گسترش یافته است. صادرات روسیه به چین در پنج ماه اول سال ۲۰۲۳ به ۸۴ درصد افزایش یافته است. روسیه طی دو سال گذشته به سرعت از جایگاه ۲۵ به ۷ در میان شرکای تجاری هند رسیده است. تجارت دوجانبه بین آوریل ۲۰۲۲ و فوریه ۲۰۲۳ به رکورد ۴۵ میلیارد دلار رسید. تقریباً یک سوم این حجم را محصولات معدنی (شامل سنگ معدن و سوخت) تشکیل می داد. به نوبه خود، هند در سال ۲۰۲۱ کالاهایی به ارزش ۴/۴۳ میلیارد دلار به فدراسیون روسیه صادر کرد. اینها عمدتاً محصولات شیمیایی، ماشین آلات، تجهیزات و وسایل نقلیه، محصولات غذایی و مواد خام کشاورزی هستند. می توان انتظار داشت که این تجارت با توجه به اقلام کالایی مطلوب متقابل که این دو در اختیار دارند، رشد کند، علاوه بر این به بهبود مسیرهای تجاری به زودی از طریق کریدور حمل و نقل بین المللی شمال- جنوب^۱ در دسترس خواهد بود. بین برزیل و روسیه تا پایان سال ۲۰۲۲ به رکورد نزدیک به ۱۰ میلیارد دلار رسید، زیرا خرید انرژی و کودهای شیمیایی روسیه توسط برزیل افزایش یافت. محصولات مصرفی برزیلی مانند گوشت، پنیر و نوشیدنی نیز اکنون در سوپرمارکت های روسیه ظاهر می شود. با توجه به اینکه رقم تجارت روسیه و برزیل در سال ۲۰۲۱ فقط ۷۲۳ میلیون دلار بود، این نشان دهنده افزایش چشمگیر فعالیت های دوجانبه است. بین روسیه و آفریقای جنوبی در سال ۲۰۲۲ نسبت به سال قبل ۱۶.۴ درصد افزایش یافته و به ۱.۳ میلیارد دلار رسیده است. از سوی دیگر، تجارت با روسیه، به قول فرستاده آفریقای جنوبی در مسکو، بسیار کم است، با صادرات تنها ۱۳۲ میلیون دلار آمریکا از ژانویه تا ژوئن ۲۰۲۳. با این حال، اکنون مسیرهای کشتیرانی مستقیم برای اولین بار ایجاد شده است (Devonshire-Ellis & Farzad, 2023). نگاهی به رفتار شرکت های اروپایی، آمریکایی و

۱. International North-South Transport Corridor (INSTC)

کانادایی با شرکت‌های چینی و هندی از نظر تصمیم‌گیری برای ادامه یا توقف فعالیت در روسیه نشان می‌دهد که این تصمیم‌گیری‌ها پس از آغاز درگیری در اوکراین متفاوت است. با عدم مشارکت در تحریم‌های اقتصادی پیشنهادی توسط کشورهای غربی، شرکت‌های چینی و هندی عمدتاً از فوریه ۲۰۲۲ در قلمرو روسیه فعال مانده‌اند. ۵۹/۷۹ درصد از شرکت‌های چینی و ۱۴/۵۷ درصد از شرکت‌های هندی وضعیت خود را به عنوان کسب و کار معمولی اعلام کرده‌اند؛ این سناریو همچنین در رابطه با شرکت‌هایی که تصمیم گرفتند فعالیت‌های خود را در روسیه پس از تهاجم متوقف کنند، حفظ می‌شود. تقریباً ۳۰ درصد از شرکت‌های اروپایی، آمریکایی، و کانادایی از روسیه خارج شدند، در حالی که تنها ۲/۰۴ درصد از شرکت‌های چینی و ۹/۹۲ درصد از شرکت‌های هندی از روسیه خارج شدند (Junior & Branco, 2022: 5-6). موضع اعضای بریکس نشان می‌دهد که آنها به دنبال هزینه کردن از خود در راستای حمایت از غرب علیه روسیه نیستند مثلاً موضع هند گویای این مسئله به وضوح است؛ برای سیاست‌گذاران هندی، انتخاب بین رویکردهای مختلف هزینه‌بر است. دهلی نو نه به دنبال اتحاد کامل با ایالات متحده است و نه آن را به عنوان شریک اصلی مفید می‌داند. آنها انتظار دارند که ایالات متحده موضع بی‌طرفی هند را بپذیرد. این کشور در برابر تحلیلگران غربی که از هند به خاطر موضعش در مورد «دفاع از دموکراسی در برابر اقتدارگرایی» انتقاد کرده‌اند از موضع خود کوتاه نیامده است (Upadhyay, 2022). به تحلیل اندیشکده آتلانتیک پیام هند واضح است: امنیت انرژی، رفاه اقتصادی و منافع دفاعی خود را بالاتر از خواسته‌های ایالات متحده و متحدانش در مورد اوکراین قرار می‌گیرد. جالب اینکه روسیه نیز با درک «حفظ خودمختاری استراتژیک»^۱ نهایت تلاش را برای بهره‌گیری از این عضو بریکس دارد؛ سرگئی لاوروف وزیر امور خارجه روسیه در جریان سفر به هند گفت که کشورش مایل است هر چیزی را که هند بخواهد بخرد عرضه کند و دو کشور از مکانیزم روپیه به روبل برای تجارت نفت استفاده خواهند کرد (Ansari, 2022). بدین ترتیب مشاهده می‌شود که چین و هند با افزایش چشمگیر واردات نفت و گاز از روسیه، به‌ویژه در شرایط تحریم‌های اقتصادی

۱. maintaining strategic autonomy.

غرب، به تقویت قدرت اقتصادی خود و همچنین حمایت از اقتصاد روسیه پرداخته‌اند؛ کشورهای بریکس با خرید نفت روسیه علی‌رغم تحریم‌های غرب، مشروعیت تحریم‌ها را زیر سوال می‌برند و نشان می‌دهند که به دنبال حفظ منافع ملی خود هستند؛ همچنین کشورهای بریکس با توسعه روابط تجاری و اقتصادی مستقل، نشان می‌دهند که با قدرت‌های برتر همکاری نمی‌کنند و به دنبال حفظ منافع ملی خود هستند.

۲-۳ عدم مشارکت در تحریم‌های یکجانبه

چین در حمایت از روسیه گفته است که تحریم‌های مالی یکجانبه را تأیید نمی‌کند و در تحریم‌ها شرکت نخواهد کرد. در ۲۸ فوریه ۲۰۲۲ در حالی که ایالات متحده و اتحادیه اروپا ممنوعیت سوئیفت را بر روسیه اعمال می‌کنند، رسانه‌های دولتی روسیه این اقدام غرب موجب می‌شود تا روابط مالی روسیه و چین تقویت شود و روسیه ممکن است به سیستم پیام‌رسانی پرداخت‌های بین‌بانکی فرامرزی چین^۱ روی بیاورد. وانگ و نبین، سخنگوی وزارت امور خارجه چین می‌گوید که تجارت عادی این کشور با روسیه، حتی پس از اینکه روسیه از سیستم پیام‌رسانی مالی سوئیفت منع شد، ادامه خواهد داشت. بهر حال نارضایتی از همراهی چین با غرب برای اعمال تحریم و فشار اقتصادی به روسیه موجب شد تا ۲۹ ژوئن ۲۰۲۲ متحدان ناتو در بیان کنند که تعمیق شراکت استراتژیک بین جمهوری خلق چین و فدراسیون روسیه و تلاش‌های تقویت‌کننده متقابل آن‌ها برای تضعیف نظم بین‌المللی مبتنی بر قوانین مغایر با ارزش‌ها و منافع ما است. متحدان ناتو متعهد می‌شوند که با یکدیگر همکاری کنند تا به چالش‌های سیستماتیک ایجادشده توسط جمهوری خلق چین برای امنیت یورو آتلانتیک رسیدگی کنند و از توانایی پایدار ناتو برای تضمین دفاع و امنیت متحدان اطمینان حاصل کنند. در همین راستا غرب به تحریم برخی افراد و نهادهای چین که در همکاری با روسیه بودند اقدام کرد در مقابل ژائو لیجیان، سخنگوی وزارت امور خارجه چین، اظهار داشت که تصمیم وزارت بازرگانی ایالات متحده در ۲۸ ژوئن برای تحریم پنج شرکت چینی به دلیل حمایت آن‌ها از ارتش روسیه نمونه دیگری از تحریم‌های یک‌جانبه ایالات متحده و

۱. Cross-Border Interbank Payment System (CIPS)

صلاحیت صلاحیت بلند مدت است. ژائو لیجیان، سخنگوی وزارت امور خارجه چین بیانیه رهبر اجلاس سران گروه هفت کشور صنعتی پیشرو (G7) در ۲۸ ژوئن را محکوم کرد و گفت: «گروه ۷ به جای تعهد به همبستگی و همکاری، مشغول دامن زدن به تفرقه و تقابل است. مطلقاً هیچ احساس مسئولیت یا اقتدار اخلاقی نشان نداده است.» این بیانیه سیاست‌های اقتصادی، خارجی و امنیتی مغل چین را تشریح می‌کند و از چین می‌خواهد روسیه را تحت فشار قرار دهد تا فوراً از حکم قانونی لازم‌الاجرای دیوان بین‌المللی دادگستری در ۱۶ مارس ۲۰۲۲ پیروی کند و از قطعنامه‌های مربوطه مجمع عمومی سازمان ملل تبعیت کند؛ و تهاجم نظامی خود را متوقف کند و بلافاصله و بدون قید و شرط نیروهای خود را از اوکراین خارج کند (USCC, 2022). وقتی که روسیه از سیستم پیام‌رسانی مالی سوئیفت منع شد، چین به روسیه اجازه داد تا به سیستم پیام‌رسانی پرداخت‌های بین‌بانکی فرامرزی چین (CIPS) روی بیاورد. این اقدام چین به روسیه کمک می‌کند تا از تحریم‌های مالی غرب عبور کند و نشان‌دهنده تلاش برای بهم زدن توازن اقتصادی از طریق ایجاد یک سیستم مالی جایگزین و تقویت همکاری‌های اقتصادی با روسیه است. به علاوه چین با بیان مخالفت خود با تحریم‌های یکجانبه و حمایت از روسیه، تلاش می‌کند مشروعیت اقدامات غرب را زیر سؤال ببرد. همچنین با عدم پیروی از خواسته‌های غرب و عدم اعمال تحریم‌های اقتصادی علیه روسیه، نشان می‌دهد که از پذیرش خواسته‌های قدرت برتر که مغایر با منافع ملی خود است، خودداری می‌کند.

جمع بندی

شکل‌گیری بریکس یکی از مهم‌ترین و چالش‌برانگیزترین اقدامات در برابر هژمونی غرب است؛ در حالی که بعد از فروپاشی شوروی، آمریکا به دنبال تثبیت قدرت و نفوذ خود در نظام بین‌الملل بود. بریکس که شامل برزیل، روسیه، هند، چین و آفریقای جنوبی است، تأسیس شد. گروه بریکس با بهره‌گیری از استراتژی‌های موازنه نرم، به دنبال تغییر نظم جهانی کنونی و ایجاد یک رویه چندقطبی‌تر است. این گروه با تقویت همکاری‌های اقتصادی درونی، مشروعیت‌زدایی از تحریم‌های غرب و عدم همکاری با سیاست‌های قدرت‌های برتر، به دنبال افزایش قدرت نسبی

خود در نظام بین‌المللی و حفظ منافع ملی اعضای خود است. این اقدامات نشان‌دهنده تمایل بریکس به دستیابی به استقلال اقتصادی و سیاسی بیشتر و کاهش نفوذ و سلطه غرب بر نظام بین‌المللی می‌باشد. یکی از مهمترین وقایعی که عملکرد بریکس را در برابر غرب به چالش کشید بحران اوکراین است؛ در حالی که روسیه با ملاحظات امنیتی خود اقدام اوکراین به پیوستن به ناتو را یک تهدید امنیتی قلمداد کرده و از این رو با واکنش نظامی به آن پاسخ داد اما این اقدام می‌توانست به سبب اقدامات تنبیهی غرب در منزوی ساختن و تحریم روسیه بریکس را در وضعیتی قرار بدهد که حتی به تضعیف کشیده شود. با این حال بریکس از طریق موازنه نرم و دنباله‌روی نرم تلاش کرد تا مواضع قاطعی در رای‌گیری‌ها از خود نشان ندهد و بدون محکوم ساختن روسیه این اقدام را واکنشی در برابر تحریک غرب و مسئولیت‌پذیر ساختن آن کند. به عبارت بهتر اعضای بریکس با ملاحظات سیاسی نسبت به رای‌هایی که علیه روسیه صادر شد از رای منفی یا ممتنع بسیار استفاده کردند و بدین ترتیب اجماع جهانی علیه روسیه و یا اخراج آن از نهادهای بین‌المللی را دچار مشکل کردند. با این حال اعضای بریکس با روسیه مانور نظامی نیز برقرار کردند تا به نوعی مشروعیت و همراهی اقدامات غرب را تضعیف کنند؛ آنها معتقدند که بحران اوکراین می‌بایست از طریق گفت‌وگو و راه‌های مسالمت‌آمیز و میز مذاکره حل شود و هرگونه اقداماتی که غرب بر علیه روسیه اتخاذ می‌کند، نوعی به تشدید وخامت و پیچیده‌تر شدن بحران کمک خواهد کرد.

از سوی دیگر در بعد اقتصادی از آنجایی که غرب در تلاش بود تا بتواند از فرصت پیش‌آمده برای تحریم شدید علیه روسیه بهره بگیرد و این کشور را منزوی سازد اما واکنش بریکس نشان داد که نه تنها از این تحریم‌ها تبعیت نکرده بلکه در بسیاری از حوزه‌ها نیز روابط خود را توسعه داده است از همین رو سیاست‌های بریکس نشان داد که غرب نتوانسته است در بعد سیاسی و اقتصادی یک موفقیت و دستاورد بزرگی برای منزوی کردن روسیه از طریق اجماع جهانی برقرار سازد. غرب در تبیین راهبردهای خود نسبت به اعضای بریکس نیز واکنش نشان داده و به تحریم افراد یا نهادهایی که به روسیه کمک کرده باشند مبادرت ورزیده است با این حال اعضای بریکس بدون

آنکه سعی کنند به چالش جدی با غرب رسند به نوعی اقدام به حمایت از روسیه از طریق مبادلات ارزی غیر دلاری و ادامه همکاری‌ها مبادرت ورزیدند. به طور کلی می‌بایست بیان کرد که بریکس ملاحظات اساسی خود را در قبال روسیه حفظ کرده است و به روش‌های مختلف از همراهی با غرب امتناع ورزیده است.

جدول ۱- تحلیل رفتار بریکس بر اساس استراتژی‌های موازنه نرم

سیاسی اقتصادی	عدم همکاری با قدرت برتر	مشروعیت‌زدایی	تقویت قدرت درونی
موضع بریکس در رای‌گیری‌ها علیه روسیه	اعضای بریکس از همکاری مستقیم با غرب در محکوم کردن روسیه اجتناب کردند، بدون اینکه مواضع مستقیمی علیه روسیه اتخاذ کنند	اعضای بریکس، به‌ویژه چین، با رای منفی به اخراج روسیه از شورای حقوق بشر و انتقاد از «اتهامات کور» علیه روسیه، سعی در مشروعیت‌زدایی از اقدامات غرب داشتند	رای متمنع برخی اعضا و رای مثبت چین و برزیل به قطعنامه‌های بشردوستانه نشان‌دهنده تلاش برای تغییر توازن اقتصادی و سیاسی به نفع بریکس است
موضع انتقادی بریکس علیه غرب	اعضای بریکس با انتقاد از غرب در محکوم کردن روسیه مواضع مستقیمی علیه روسیه اتخاذ نکردند	انتقاد از گسترش ناتو توسط آمریکا، یکی دیگر از تلاش‌های بریکس برای مشروعیت‌زدایی از اقدامات آمریکا و تقویت مواضع خود و دیگر اعضای بریکس در برابر نفوذ غرب است.	انتقاد از تحریم‌های غرب علیه روسیه و اشاره به پیامدهای منفی آنها برای کشورهای در حال توسعه، تلاش می‌شود تا توازن اقتصادی را به نفع خود تغییر دهد.
واژه‌گزینی مناسب در قبال روسیه	عدم همکاری با خواسته‌های قدرت‌های برتر (به‌ویژه ایالات متحده) در زمینه محکومیت روسیه به عنوان متجاوز.	خودداری از نامیدن جنگ به عنوان تهاجم و طرح سؤالاتی در مورد ادعاهای روسیه مبنی بر توسعه سلاح‌های بیولوژیکی نیز نوعی تلاش می‌کند تا اعتبار اتهامات غرب علیه روسیه را کاهش دهد.	بریکس به جای تحریم یا فشار اقتصادی مستقیم علیه روسیه، از غرب می‌خواهد که دنبال حل و فصل اختلافات از طریق گفتگو باشد.
برگزاری مانور نظامی مشترک	ادامه همکاری‌های نظامی و نادیده گرفتن فشارهای غربی و حفظ موضع مستقل خود	تأکید بر چندجانبه‌گرایی و گفت‌وگو به عنوان کلیدهای صلح پایدار بین‌المللی، مشروعیت‌زدایی از اتهامات و فشارهای غربی علیه روسیه	همکاری نظامی و دیپلماتیک میان چین و روسیه، برگزاری مانور نظامی مشترک و تأکید بر توسعه روابط با کشورهای قابل اعتماد در برابر حمایت‌های نظامی غرب از اوکراین

سیاسی اقتصادی	عدم همکاری با قدرت برتر	مشروعیت زدایی	تقویت قدرت درونی
استفاده از ارزهای ملی به جای دلار	عدم پذیرش تحریم‌های غرب در تجارت متقابل با روسیه نشان می‌دهد که اعضای بریکس با خواسته‌های قدرت‌های برتر (مانند ایالات متحده) که مغایر با منافع ملی‌شان است، همکاری نمی‌کنند.	بریکس با تقویت همکاری‌های اقتصادی و مالی بدون درگیری مستقیم با غرب، مشروعیت اقدامات تحریمی غرب را تضعیف می‌کند.	بریکس با استفاده از ارزهای ملی خود (روبل و یوان) در تجارت متقابل، به دنبال کاهش وابستگی به دلار و سیستم مالی غربی است. این اقدام به تقویت اقتصاد داخلی اعضای بریکس کمک می‌کند و نسبت به تحریم‌های اقتصادی غرب علیه روسیه مقابله می‌کند.
حفظ روابط اقتصادی با روسیه	کشورهای بریکس با توسعه روابط تجاری و اقتصادی مستقل، نشان می‌دهند که با قدرت‌های برتر همکاری نمی‌کنند و به دنبال حفظ منافع ملی خود هستند	کشورهای بریکس با خرید نفت روسیه علی‌رغم تحریم‌های غرب، مشروعیت تحریم‌ها را زیر سؤال می‌برند و نشان می‌دهند که به دنبال حفظ منافع ملی خود هستند	چین و هند با افزایش چشمگیر واردات نفت و گاز از روسیه، به ویژه در شرایط تحریم‌های اقتصادی غرب، به تقویت قدرت اقتصادی خود و همچنین حمایت از اقتصاد روسیه پرداخته‌اند
عدم مشارکت در تحریم‌های یکجانبه	چین با عدم پیروی از خواسته‌های غرب و عدم اعمال تحریم‌های اقتصادی علیه روسیه، نشان می‌دهد که از پذیرش خواسته‌های قدرت برتر که مغایر با منافع ملی خود است، خودداری می‌کند	چین با بیان مخالفت خود با تحریم‌های یکجانبه و حمایت از روسیه، تلاش می‌کند مشروعیت اقدامات غرب را زیر سؤال ببرد	هنگامی که روسیه از سیستم پیام‌رسانی مالی سوئیفت منع شد، چین به روسیه اجازه داد تا از سیستم پیام‌رسانی پرداخت‌های بین‌بانکی فرامرزی چین (CIPS) استفاده کند.

منابع

الف) فارسی

- بیگدلی، محمد؛ رجبی ده برزویی، اصغر. (۱۴۰۲). واکاوی حضور چین در خلیج فارس در قبال آمریکا از دیدگاه سیاست موازنه‌گرای نرم رابرت پیپ. نشریه سیاست و روابط بین‌الملل، ۶(۱۱)، ۱۱۳-۱۲۷. DOI:10.22080/JPIR.2024.24225.1307
- جعفری، علی اکبر؛ فلاح، مهرداد. (۱۳۹۷). قدرت اقتصادی بریکس و بدیل برای اقتصاد لیبرال غرب. فصلنامه سیاست، ۴۸، ۱-۱۸. DOI:10.22059/JPQ.2018.213384.1006878

- رحمانی، سید علی اصغر؛ ابوالحسن شیرازی، حبیب الهه؛ سنایی، اردشیر. (۱۴۰۱). مقایسه راهبردهای آمریکا در دوران اوباما و ترامپ جهت تغییر رفتار یا تغییر نظام جمهوری اسلامی ایران. فصلنامه قدرت نرم، ۱۲(۱)، ۸۳-۱۰۶.
DOI:20.1001.1.23225580.1401.12.1.1.6
- شفیعی، نوذر؛ کمائی زاده، یونس. (۱۳۸۹). تبیین روابط چین و آمریکا در برابر سازمان همکاری شانگهای؛ بر اساس نظریه موازنه قوای نرم. فصلنامه مطالعات اوراسیای مرکزی، ۳(۴)، ۵۱-۷۶.
- کرمی، جهانگیر؛ کوزه گر کالجی، ولی. (۱۳۹۳). الگوهای ضد هژمونیک ایران، روسیه و چین در آسیای مرکزی. فصلنامه مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز، بهار ۱۳۹۳، ۸۵، ۱۲۷-۱۵۹.
- نیاکوئی، سید امیر؛ بهمنش، حسین. (۱۳۹۳). راهبرد امنیتی ایران در مقابل تحرکات ژئوپلیتیکی آمریکا در خاورمیانه (۲۰۱۵-۲۰۰۱). فصلنامه سیاست جهانی، ۳(۴)، ۵۷-۸۹.

(ب) انگلیسی

English References

- Americansecurityproject(2022),How the Growing Appeal of BRICS Challenges American Influence Abroad <https://www.americansecurityproject.org/how-the-growing-appeal-of-brics-challenges-american-influence-abroad>
- Areddy, James(2022), Russia’s Welcome at Brics Summit Shows Disconnect With West, <https://www.wsj.com/articles/russias-welcome-at-brics-summit-shows-disconnect-with-west-11656020361>
- Bloomberg. (2022, FEB 24). Transcript: Vladimir Putin’s Televised Address on Ukraine: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-02-24/full-transcript-vladimir-putin-s-televised-address-to-russia-on-ukraine-feb-24>
- Brics(2021), BRICS meetings, <https://brics-plus.com/>
- Brics2022. (2022). Retrieved from The 14th BRICS Summit Is Held President Xi Jinping: http://brics2022.mfa.gov.cn/eng/tpxw/202206/t20220627_10710505.html

- Defenceweb(2023),Defence minister defends South Africa’s decision to push ahead with Ex Mosi II, <https://www.defenceweb.co.za/featured/defence-minister-defends-south-africas-decision-to-push-ahead-with-ex-mosi-ii/>
- Devonshire-Ellis, Chris; Farzad , Ramezani Bonesh (2023), Intra-BRICS Trade and Analysis 2023, <https://www.silkroadbriefing.com/news/2023/08/21/intra-brics-trade-and-analysis-2023>
- Gumede, W. (2022). the Russia–Ukraine war: impact on South Africa, fellow BRICS members and Africa. Inclusive society institute, South Africa.
- Júnior, L. A., & Branco, G. D. (2022). The BRICS countries and the Russia-Ukraine conflict. *Carta Internacional*, 17(3), e1286-e1286
- Liu, Z. Z., & Mihaela, P. (2022). Retrieved from Can BRICS De-dollarize the Global Financial System?: <https://www.cambridge.org/core/elements/can-brics-dedollarize-the-global-financial-system/0AEF98D2F232072409E9556620AE09B0#FIGm-fig-1>
- Ncbi. (2021). Retrieved from Internationalization of the Currencies of BRICS Countries: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8071586>
- Realinstitutoelcano(2020), Cyber Terrorism. Why it exists, why it doesn’t, and why it will, <https://www.realinstitutoelcano.org/en/analyses/cyber-terrorism-why-it-exists-why-it-doesnt-and-why-it-will>
- Saiia (2022), BRICS and the Russia-Ukraine war: A global rebalance?, <https://saiia.org.za/research/a-global-rebalance/>
- Uscc(2023),China’s Position on Russia’s Invasion of Ukraine <https://www.uscc.gov/research/chinas-position-russias-invasion-ukraine>
- Vieira, Marco (2014),BRICS keep supporting Russia in bid to rebalance world power,<https://theconversation.com/brics-keep-supporting-russia-in-bid-to-rebalance-world-power-31122>

Translate References to English

- Americansecurityproject(2022), How the Growing Appeal of BRICS Challenges American Influence Abroad <https://www.americansecurityproject.org/how-the-growing-appeal-of-brics-challenges-american-influence-abroad>

- Areddy, James(2022), Russia’s Welcome at Brics Summit Shows Disconnect With West, <https://www.wsj.com/articles/russias-welcome-at-brics-summit-shows-disconnect-with-west-11656020361>
- Bigdeli, Mohammad; Rajabi Deh Borzuei, Asghar. (2023). Analyzing China's Presence in the Persian Gulf Against the U.S. from the Perspective of Robert Pape's Soft Balancing Policy. *Journal of Politics and International Relations*, 6(11), 113-127. DOI:10.22080/JPIR.2024.24225.1307 (In Persian)
- Bloomberg. (2022, FEB 24). Transcript: Vladimir Putin’s Televised Address on Ukraine: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-02-24/full-transcript-vladimir-putin-s-televised-address-to-russia-on-ukraine-feb-24>
- Brics(2021), BRICS meetings, <https://brics-plus.com/>
- Brics2022. (2022). Retrieved from The 14th BRICS Summit Is Held President Xi Jinping: http://brics2022.mfa.gov.cn/eng/tpxw/202206/t20220627_10710505.html
- Defenceweb(2023), Defence minister defends South Africa’s decision to push ahead with Ex Mosi II, <https://www.defenceweb.co.za/featured/defence-minister-defends-south-africas-decision-to-push-ahead-with-ex-mosi-ii/>
- Devonshire-Ellis, Chris; Farzad , Ramezani Bonesh (2023), Intra-BRICS Trade and Analysis 2023, <https://www.silkroadbriefing.com/news/2023/08/21/intra-brics-trade-and-analysis-2023>
- Gumede, W. (2022). the Russia–Ukraine war: impact on South Africa, fellow BRICS members and Africa. Inclusive society institute, South Africa.
- Jafari, Ali Akbar; Fallah, Mehrdad. (2018). BRICS Economic Power and an Alternative to the Western Liberal Economy. *Quarterly Journal of Politics*, 48, 1-18. DOI:10.22059/JPQ.2018.213384.1006878 . (In Persian)
- Júnior, L. A., & Branco, G. D. (2022). The BRICS countries and the Russia-Ukraine conflict. *Carta Internacional*, 17(3), e1286-e1286
- Anti-Hegemonic Patterns of Iran, Russia, and China in Central Asia. *Quarterly Journal of Central Asia and the Caucasus Studies*, Spring 2014, 85, 127-159.. (In Persian)

- Liu, Z. Z., & Mihaela, P. (2022). Retrieved from Can BRICS De-dollarize the Global Financial System?: <https://www.cambridge.org/core/elements/can-brics-dedollarize-the-global-financial-system/0AEF98D2F232072409E9556620AE09B0#FIGm-fig-1>
- Ncbi. (2021). Retrieved from Internationalization of the Currencies of BRICS Countries: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8071586>
- Niakooi, Seyed Amir; Bahmanesh, Hossein (2014). (2014). Iran's Security Strategy Against U.S. Geopolitical Moves in the Middle East (2001-2015). *Quarterly Journal of Global Politics*, 3(4), 57-89. (In Persian)
- Rahmani, Seyed Ali Asghar; Abolhasan Shirazi, Habibollah; Sanaei, Ardeshir. (2022). A Comparison of U.S. Strategies During Obama and Trump Eras for Changing the Behavior or Regime of the Islamic Republic of Iran. *Quarterly Journal of Soft Power*, 12(1), 83-106. DOI:20.1001.1.23225580.1401.12.1.1.6. (In Persian)
- Realinstitutoelcano(2020), Cyber Terrorism. Why it exists, why it doesn't, and why it will, <https://www.realinstitutoelcano.org/en/analyses/cyber-terrorism-why-it-exists-why-it-doesnt-and-why-it-will/>
- Saiia (2022), BRICS and the Russia-Ukraine war: A global rebalance?,<https://saiia.org.za/research/a-global-rebalance/>
- S Explaining China-U.S. Relations in the Face of the Shanghai Cooperation Organization Based on the Soft Power Balance Theory. *Quarterly Journal of Central Eurasian Studies*, 3(4), 51-76. (In Persian)
- Uscc(2023),China's Position on Russia's Invasion of Ukraine <https://www.uscc.gov/research/chinas-position-russias-invasion-ukraine>
- Vieira, Marco (2014),BRICS keep supporting Russia in bid to rebalance world power,<https://theconversation.com/brics-keep-supporting-russia-in-bid-to-rebalance-world-power-31122>

Political and Economic Performance of BRICS in Russia's War Against Ukraine

Sajjad Ehrami

*Assistant Professor, Department of Law,
Payame Noor University, Tehran, Iran*

Ehsan Jafari Far¹

*PhD in International Relations, Islamic Azad University,
Central Tehran Branch, Tehran, Iran*

Abstract

The transcontinental coalition of BRICS is a response to the unilateral dominance of the West and the hegemonic efforts of the United States to impose its policies on the international system. This group, composed of major emerging countries from different regions of the world, seeks to create a new balance of power system and reduce dependency on the political and economic structures dominated by the West. With the onset of the Ukraine war, BRICS has found itself in a dilemma between aligning with the West to politically isolate Russia and impose economic sanctions against it, and supporting one of its key members. Therefore, this research aims to answer the question: What has been the political and economic reaction of BRICS towards Russia in the Ukraine war? The hypothesis put forward to answer this question is that considering BRICS's transformative approach and the Western-dominated structure, it seems that BRICS's strategy has been a combination of soft balancing and soft bandwagoning in support of Russia. This approach includes the use of diplomatic and economic tools within the framework of international institutions to maintain relative power for Russia and to avoid accusing Russia in this war. The research has been conducted using a descriptive-analytical method and is based on library documents.

Keywords: Ukraine, BRICS, Russia, soft balancing, soft bandwagoning

---

1. Corresponding Author (Ehsan_Jafari_Far@yahoo.com)